

הסביר, שבהתחשב בקוצר הזמן, שעמד לרשותו לביצוע קביעות המקדמה, לא הייתה אפשרות לפעול בדרך אחרת.

2. שני נושאים נוספים לביקורת היו:

- (א) העקרונות שלפיהם הוערכה המקדמה ליהב מגן המוטל על הקיבוצים;
- (ב) מקרים, שבהם לא חושבה המקדמה לפי השיעורים שהחוק קבע אותם.

v. אגף המכס והכלו

פעולות הביקורת

המכס

נערכה ביקורת במדור הדלק, במדור הרשיונות ובתחנות מכס אחדות.

נבדקו מסמכי יבוא המתייחסים למשלוחים טהורים הבאים: סחורות בקונסיגנציה; סחורות פטורות ממס, שחל עליהן מכס בשיעורים שונים לפי המטרות להן נועדו; וסחורות, שיבואן הותנה על ידי הרשות המוסמכת בתנאים מסוימים; מסמכי יבוא של מכוניות ואופנועים; המעקב אחרי חיסול הפקדונות והטיפול בסחורות המאוחסנות במחסני ערובה.

הכלו

נבדקו דרכי הפיקוח וסדרי גביית הכלו בבתי חרושת לצמיגים, למלט ולייצור כוהל.

פגיעות בחוק ובעקרונות היעילות

מכס ומס קנייה על מכוניות ועל חומרי בניין

בשנת 1950 נוסדה חברה לייצור חומרי בניין לפי שיטה חדשה. החברה אושרה על ידי מרכז ההשקעות, והממשלה עודדה את פעולותיה הראשונות על ידי מתן הלוואות וערבויות. אחרי שהחברה הפסידה סכומים ניכרים, נכנסה להנהלתה בשנת 1954 כשותף חברה קבלנית מקומית והשקיעה בה כספים.

בשנים 1951-1953 ייבאה החברה ציוד, חומרים שונים ומכוניות משא. שר האוצר הסכים לשחרר באופן ארעי את המשלוחים בלי גביית מכס – בתנאי שמנהל המפעל יתחייב לשלם את המכס כפי שיידרש, אחרי שיוברר, אם ובאיזו מידה תהיה החברה פטורה ממכס. עד הצטבר חוב בסך 31,000 ל"י בקירוב בעד מכס ומס קנייה. בשנה 1954 הובטח להנהלת המכס, שהחברה תסלק את החוב עד סוף שנת 1954, אך לא נדונה השאלה, מה יהא הסכום הסופי של מכס ומס קנייה. הביקורת, שנערכה בראשית 1957, העלתה, שהנהלת המכס, מאז 1954, לא טיפלה בעניין. אחרי שהביקורת עמדה על הצורך בהסדרתו של העניין, ניגשה הנהלת המכס באוגוסט 1957 לביצוע ההסדרים הדרושים:

1. הנהלת המכס דרשה תשלום של 12,000 ל"י בקירוב בעד מכס ומס קנייה על חומרים. הוסכם על פרעון של סכום זה ב-18 תשלומים חודשיים.

2. הנהלת המכס ביטלה חוב בעד מכס ומס קנייה על יבוא 3 מכוניות משא בסך 11,000 ל"י בקירוב. ביטול זה נעשה על ידי כך, שהמכוניות מוינו כ"מכוניות לתעשייה ולייצור" הפטורות ממכס בהתאם לפרטים 438 ו-446 לתעריף המכס, אף על פי שפרטים אלה מתייחסים אך ורק למכוניות.

3. אשר לתשלום מכס בסך 8,000 ל"י בקירוב על 12 מכוניות משא, בדק משרד האוצר את הצעת הנהלת המכס לפטור את החברה מתשלום זה על ידי מתן צו מיוחד בתוקף ריטוראקטיבי. אחרי שנתברר, שההצעה לפטור אינה ניתנת לביצוע, הודיעה הנהלת המכס לחברה בראשית דצמבר 1957, שהחוב בעינו עומד ושהיא תקבע תנאי תשלום מיוחדים ונוחים לסילוקו.

פגיעות בחוק

א. יבוא ברזל – גביית מכס במקרה של העלאת התעריף

לפי סעיף 126 לפקודת המכס יש לשלם את המכס לפי התעריף שהוא בתוקף ביום, שבו משלמים את המכס לפקיד המוסמך לכך. ביום 28.8.1955 הועלו תעריפי המכס על ברזל בשיעור ניכר. במסגרת הביקורת נבדקו מסמכים של משלוחי ברזל, שעליהם שולם המכס – בצורת העברה כספית על ידי החשב הכללי – לפני תאריך ההעלאה, ואילו שחרור המשלוחים נעשה אחרי תאריך זה.

הביקורת העלתה, שהמכס חושב על המשלוחים הנדונים לפי התעריף הגבוה, שהיה בתוקף ביום שחרור הסחורות מהמכס, ולא לפי התעריף, שהיה בתוקפו בזמן התשלום.

ב. שחרור של משלוחי חימיקלים המיועדים להשמדת חרקים

לפי פרט 765 לתעריף המכס פטורים ממכס כל אותם הסוגים של חימיקלים, המיועדים להדברת מגופות ומחלות בצמחים. כדי להבטיח קיום התנאי נקבע נוהל, המחייב יבואן להמציא למכס אישור ממשרד החקלאות, שלפיו מיועד החומר הנדון למטרה האמורה.

הביקורת העלתה, שבמארכ 1955 ובמארכ 1956 פוטרו מתשלום מכס 3 משלוחים של חומר חימי בשם "פיפרוניל בוטואוקסיד", שיובאו על ידי חברה אחת, אף כי לא הומצא האישור של משרד החקלאות; בבקשה להוצאת רשיון היבוא צוין, שהחומר נועד לייצור מדביר חרקים ביתיים. מנהל המכס הציע תיקון תעריף, שלפיו יפוטרו החומר הנדון ממכס בלא להתחשב ביעודו; תיקון זה עוד לא בוצע.

ממצאי ביקורת שונים

א. יבוא ברזל לממסרה

מוטות ברזל חייבים בדרך כלל במכס בשיעור של 30% מערכם בתוספת 70 פר' לק"ג. אם מוטות ברזל אלה מיועדים לייצור חלקי חילוף לממסרה (טרנסמיסיה) חייבים הם במכס בשיעור של 5% בלבד. כדי להבטיח פיקוח על השימוש במוטות אלה למטרת ממסרה, נקבע בתעריף המכס, שמנהל המכס רשאי לדרוש מהיבואן בטחונות (פקדון או ערבות), עד שיוכח, שאמנם שימש המצרף לממסרה.

בדיקת התעודות המתיחסות ל-16 משלוחים של ברזל לממסרה העלתה: ב-9 מקרים לא נלקחו בטחונות ולא נערכה בדיקה, אם אמנם שימש הברזל לממסרה; ב-7 מקרים נלקחו בטחונות, אך ב-2 מהם לא נעשתה בדיקה.

לאחר קבלת ממצאי הביקורת הוציא מנהל המכס באפריל 1957 הוראות העשויות להבטיח את הבדיקה הדרושה.

לפי תיקון, שהוכנס בפקודת המכס בדצמבר 1955, רשאי מנהל המכס למכור סחורות המוחסנות במחסני ערובה לאחר שנה מיום החסנתן, אם לא שולם עליהן המכס ואם לא הסכים מנהל המכס להאריך תקופה זו; אולם אם הסחורות היו פסידות רשאי מנהל המכס למכרן גם לפני תום השנה.

מבקר המדינה הצביע בדו"ח השנתי מס' 6 (עמ' 82) על הצורך בבדיקת סחורות בשעת החסנתן כדי לקבוע, באיו מידה הן עלולות להתקלקל, וכדי למכרן מיד, אם יתברר הצורך בכך.

הביקורת, שנערכה בחודש דצמבר 1956, העלתה, שגם במשך שנת 1956 הוצאו להשמדה כמויות ניכרות של מצרכי מזון מקולקלים, שבחלקם היו מאוחסנים מאז שנת 1955 ובחלקם היו מאוחסנים זמן ממושך בשנת 1956.

בשים לב לתוצאות הביקורת קיים מנהל המכס דיונים עם הלשכה הווטרינרית במשרד החקלאות ועם חטיבת המזון במשרד המסחר והתעשייה כדי להבטיח בדיקה קפדנית ושוטפת של כל סחורה העלולה להתקלקל וכדי לקבוע תנאי אחסונה ותקופת האחסון. הוראות קבע בעניין הנדון פורסמו באוקטובר 1957.

ג. הפטורין ממכס וממס קנייה

בדו"ח השנתי מס' 6 (עמ' 85) ובדו"ח השנתי מס' 7 (עמ' 90) צוינו ליקויים בפיקוח של אגף המכס על סחורות שפוטרו מתשלום מסים, משום שהובאו בשביל משרדי ממשלה ומוסדות ממשלתיים וציבוריים למיניהם; הוצע להוציא מספר גדול ככל האפשר של גופים מרשימת הזכאים ליהנות מפטורין.

חוק המכס, הבלו ומס הקנייה (ביטול פטור מיוחד), תשי"ז-1957, שנכנס לתוקפו ב-1 באוקטובר 1957, מבטל את הפטור ממכס וממס קנייה לגבי משרדי הממשלה ולגבי רוב המוסדות, שנהנו עד כה מפטור זה. על ידי כך נפתרה בחלקה הגדול בעיית פיקוח המכס על השימוש הסופי בסחורות, שהובאו על ידי גופים אלה.

ד. גביית בלו על צמיגים

הביקורת העלתה שוני בדרכי גביית הבלו משני בתי החרושת לייצור צמיגים הקיימים בארץ. ממפ" על אחד נגבה התשלום המלא לפני הוצאת הצמיגים מבית החרושת, כנקבע בחוק, ואילו המפעל השני הורשה בשנת 1953 לשלם חלק מהמס זמן מסוים אחרי הוצאת הצמיגים; הסדר זה, שנחשב בשעתו כהסדר זמני, נשאר בתוקפו גם בשנים שלאחר מכן. ביולי 1957 הודיע מנהל המכס למשרד מבקר המדינה, שבשני בתי החרושת הונהג נוהל אחיד התואם את החוק.

ה. הפיקוח על בתי החרושת לייצור כוהל

ביוני 1957 נערכה ביקורת על סדרי הפיקוח, ששלטונות הבלו מפעילים בבתי החרושת לייצור כוהל. בכל בית חרושת נמצא פקיד, שתפקידו לפקח על הייצור לכל שלביו ועל מסירת הסחורה; רישומיו מהווים את הבסיס לקביעת סכומי הבלו.

הביקורת הצביעה על-ליקויים בפיקוח ועל-העובדה, שבבתי החרושת השונים יש שוני ניכר (עד 20%) בניצולת החומר הגולמי לייצור הכוהל.

באוקטובר 1957 הודיע מנהל המכס למשרד מבקר המדינה, שהוא עומד להנהיג את השיפורים הבאים: החלפת פקידי הבלו תוך תקופות יותר קצרות, ביקורות פתע תדירות על ידי המפקחים המחוזיים והתקנת מודדי כוהל מיכניים.

vi. מחלקת מס קנייה

פעולות הביקורת

נבדקו נוהל גביית המס, הסימון והפיקוח על המוצרים הבאים החייבים במס: מוצרי חשמל וגז, תמריד קים, מוצרי בניין ואינסטלציה, נייר ופרוות.

פגיעות בחוק

מס קנייה על מתקני גז

תקנות מס קנייה מחייבות את הסוחר לתת לקונה בעת מסירת הסחורה חשבון, שבו יצוין סכום המס החל על המכירה. מטרתה העיקרית של ההוראה היא, שהקונה יידע בכל מקרה ומקרה את החלוקה בין המחיר לבין המס.

הביקורת העלתה, שהנהלת מס קנייה התירה, החל מ-1 באפריל 1957, לחברות לתת, עם מכירת מתקני גז, חשבון לקונים בלא לציין בו את סכומי המס. חברות הגו הציעו הסדר כזה, כיוון שחברה אחת דורשת מחיר גבוה בעד המתקן ומחיר יותר נמוך בעד ההתקנה הפטורה ממס, וחברה אחרת מגמיכה את מחיר המתקן ומעלה את הוצאות ההתקנה. ההסדר הנדון נוגד את הוראות החוק. בעקבות הביקורת נתן מנהל מס קנייה בסוף חודש ינואר 1958 הוראה, שמ-1 בפברואר 1958 חייבות חברות הגז לציין את סכומי המס בחשבון.

vii. משרדי הגבייה הכללית

ממצאי ביקורת שונים

הטיפול בגביית חובות

בדו"ח השנתי מס' 7 (עמ' 93) נזכרה ההתפתחות, שחלה בטיפולם של משרדי הגבייה בגביית חובות; צוין, שהמפקח הארצי על הגבייה עומד להנהיג נוהל חדש, שלפיו יעבירו משרדי המס את התביעות רק לאחר ביצוע כל הברורים הדרושים ואחרי שליחת התראה אחרונה לפני העיקול מצדם; משרדי הגבייה יסתפקו אפוא בהוצאה לפועל – עיקולים ומכירות. בשנת 1956 הונהג הנוהל במשרד מס הכנסה בתל אביב ובמחלקת מס קנייה; הכוונה בכך הייתה לקבוע לפי הנסיון שיירכש את הצורה הסופית של נוהל הגבייה בעתיד. בשנת 1957 הורחב ההסדר החדש על כל משרדי מס הכנסה, על המוסד לביטוח לאומי, על מס יתר וכן על ארנונה ומסי רכוש.